TDK sözlüklerinde bayraklar, diller ve milletler

Önder Saatçi

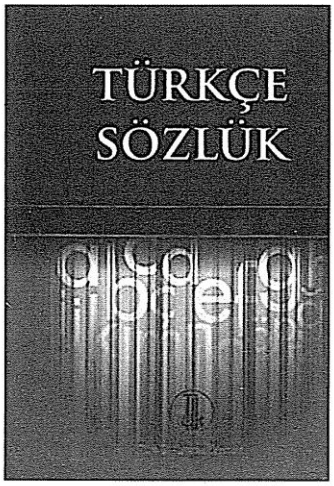

Türk Dil Kurumunun[1] 11. baskısını gerçekleştirdiği Türkçe Sözlük[2], 2011 yılında kullanıcılara ulaşmıştı. Sözlük tek cilt olarak hazırlanmış ve oldukça hacimli. İçinde, kelime, birleşik söz, terim ve deyimlerden oluşan 122.423 söz varlığını barındırıyor. Bunların 77.005'i madde başı, 15.287'si ise madde içi sözlerden oluşmakta. TDK'nin Türkçe Sözlük'ünde, 9.912 fiil, 53.451 isim, 12.666 sıfat, 3.312 zarf, 299 ünlem, 88 zamir, 50 bağlaç, 40 edat kayıt altına alınmış durumda.[3] Ancak, TDK'nin bu sözlüğü sadece dil malzememizi ortaya koymakla kalmıyor, aynı zamanda bazı tarihî ve coğrafi bilgileri de eserin sonuna alarak okuyucuyu bilgilendiriyor. Mesela, Sözlük'ün 2700. sayfasında Romen rakamları listesini bulabilirsiniz. 2701-2709. sayfalar arasında da "Takvimler ve Takvimler Arası Tarih Çevirmeleri" başlığı altında bazı bilgiler sunulmuş. 2711. sayfadaysa evren ve Güneş sistemiyle ilgili fotoğraflar ve bilgiler yer alıyor. 2712. sayfada da "Dünya ve Dünya ile İlgili Bilgiler" başlığı altında tabii coğrafya malumatı veriliyor. 2741-2742. sayfalara göz attığınızdaysa Türkiye'yle ilgili bazı coğrafya bilgileri bulmak mümkün. Elbette, her sözlükte olduğu gibi TDK Türkçe Sözlük'te de kısaltma ve kaynakça bilgileri eserin arka sayfalarında sunulmuş.

Sözlük bu hâliyle oldukça iddialı bir yayın özel-

liği taşıyor. Zira bu gibi bilgileri başka sözlüklerde bulamıyoruz. TDK'nin bu sözlüğü, böylece bir küçük atlas, hatta dar kapsamlı bir ansiklopedi özelliği kazanıyor. Ancak en çok dikkatimizi çeken bölüm 2713-2740. sayfalar arasındaki "Ülke Bilgileri, Bayraklar ve Konumları" başlığı altındaki bilgiler. Sözlük'ün bu bölümünde alfabe sırasına göre dünya ülkelerinin adları, bayrakları, haritaları ve diğer atlas bilgileri (ülke kodu, para birimi, başkenti, vb.) veriliyor. Listede tam 191 ülkenin bilgileri var. Bu itibarla, TDK ülke sayısını en asgari seviyede tutmuş. Çünkü İnternette yapacağınız sathi bir araştırmayla ülke sayısının 190-209 arasında değiştiğini görebilirsiniz. Bu hususta daha ayrıntılı ve titiz bir araştırmayı milletler arası hukuk alanlarında çalışanlara bırakıyoruz. Zira milletler arası siyaset, ülkelerin sayısını çok farklı algılamamıza sebep oluyor. Öyle ki, her ülkenin tanıdığı ve tanımadığı devletler var. Mesela, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni yalnızca Türkiye tanırken, Yunanistan Makedonya'yı tanımaz, Fas da Batı Sahra'yı...

Sözlük'ten ülke bayraklarının olduğu sayfaları incelemeye devam ediyoruz. *Avustralya, Fiji, Tuvalu, Yeni Zelanda* gibi ülkelerin bayraklarının bir köşesinde Birleşik Krallık bayrağının duruyor olması, sembolik de olsa İngiltere'nin sömürgeciliğini hâlâ devam ettirdiğinin bir göstergesi. *Azerbaycan, Cezayir, KKTC, Komorlar Birliği, Maldivler, Malezya, Moritanya, Özbekistan, Pakistan, Singapur, Tunus, Türkiye, Türkmenistan* gibi ülkeler de bayraklarında taşıdıkları hilal sembolüyle İslam ülkesi olduklarını ilan etmiş oluyorlar. Suudi Arabistan ve Irak ise bayraklarına İslami ibareler yazarak Müslümanlıklarını dünyaya duyuruyor. Irak bayrağında tekbir (Allahu Ekber), Suudi Arabistan bayrağındaysa kelime-i tevhit bulunuyor.[4]

İncelememizde bu bölümdeki bazı bilgilerin sorgulanmaya muhtaç olduğunu gözlüyoruz. Mesela, Türk cumhuriyetlerinin yurttaşları ve dilleri hakkında verilen bilgiler şöyle:

Azerbaycan: Azerbaycan Türkü-Azerbaycan dili
Kazakistan: Kazak – Kazak Türkçesi, Rusça
Kırgızistan: Kırgız- Kırgız Türkçesi, Rusça
KKTC: Kıbrıslı Türk- Türkçe
Özbekistan: Özbek- Özbek Türkçesi
Türkiye: Türk-Türkçe
Türkmenistan: Türkmen-Türkmen Türkçesi

Bu listeye bakılacak olursa, Azerilerin Türk olduğunu ancak Türkçe konuşmadıklarını düşünebilirsiniz. Azerbaycan Anayasası'ndaki bu çelişkili dil ibaresini (Azerbaycan dili)[5] TDK da eserine aynen yansıtmış. TDK bununla da yetinmeyip "Azerbaycan dili" ibaresini madde başı yaparak Azerbaycan'ın siyasi ve ideolojik kaygılarla üretmiş olduğu, biraz da köhnemiş Sovyet ideolojisi kokan bir terimi resmîleştirmiş ve kabullenmiş. Öte taraftan, eserin bu bölümünde Azerbaycan vatandaşlarına "Azerbaycan Türkü" nitelemesi layık görülmüşken Türklük vasfı *Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan* Türklerinden esirgenmiş. Bu ifadelerden Özbek, Kazak, Kırgız ve Türkmenlerin Türk olmadıkları çıkarılabilir. Ama neyse ki Sözlük'ün "Kazak, Kırgız, Özbek ve Türkmen" maddelerine baktığımızda bunların birer Türk topluluğu oldukları kaydedilerek bu kafa karıştırıcı durum bir parça giderilmiş; fakat TDK

"Azerilerin Türk olduğunu ancak Türkçe konuşmadıklarını düşünebilirsiniz. Azerbaycan Anayasası'ndaki bu çelişkili dil ibaresini (Azerbaycan dili)[5] TDK da eserine aynen yansıtmış. TDK bununla da yetinmeyip "Azerbaycan dili" ibaresini madde başı yaparak Azerbaycan'ın siyasi ve ideolojik kaygılarla üretmiş olduğu, biraz da köhnemiş Sovyet ideolojisi kokan bir terimi resmîleştirmiş ve kabullenmiş."

Türkçe Sözlük'te, "Azerbaycan Türkü" ifadesi madde başı yapılırken "Kazak Türkü", "Özbek Türkü", "Türkmen Türkü", "Kırgız Türkü" tamlamalarına yer verilmemiş. Bu arada, aynı sayfalarda "Kıbrıslı Türk" ifadesinin yerine dilimizde daha yaygın olan "Kıbrıs Türkü"nün kullanılmasının daha uygun olduğunu da belirtelim.

TDK Türkçe Sözlük'ün "Ülke Bilgileri, Bayraklar ve Konumları" bölümünde yer alan Arap ülkeleri ise şunlar: ***Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Cibuti, Eritre, Fas, Filistin, Irak, Katar, Kuveyt, Komorlar Birliği, Libya, Lübnan, Mısır, Moritanya, Somali, Sudan, Suriye, Suudi Arabistan, Tunus, Umman, Ürdün, Yemen***. Fas'ın tanımadığı ***Batı Sahra***'ya(Sahra Arap Cumhuriyeti) ise TDK da eserinde yer vermemiş. Sözlük'te Arap ülkeleriyle ilgili bilgilerin de bazı çelişkilerle yüklü olduğu gözden kaçmıyor: Mesela, Birleşik Arap Emirlikleri dışında kalan hiçbir Arap ülkesinin vatandaşı "Arap" diye nitelenmemiş. TDK'nin sözlüğüne göre Bahreyn halkı Bahreynli, Katar halkı Katarlı, hele hele Araplığı su götürmeyen Filistin, Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin de yurttaşları Suudi Arabistanlı, Mısırlı, Suriyeli ve Filistinli. Yakın ilişkide bulunduğumuz veya tarihî bağlarımız olan toplulukların dilimizde millet adlarıyla anılması yaygın bir tutumdur. Bu yüzden Arap ülkelerinin yurttaşlarının "Arap" diye kaydedilmesi daha uygun olurdu. Görülen o ki TDK, sözlüğün bu bölümünü hazırlarken "yurttaş" kavramını bazen "hukuki vatandaşlık" kavramıyla bazen de "milliyet" kavramıyla ele almış; böylece dilimizde yerleşmiş olan "Arap" gibi bir millet adını çok sınırlı bir şekilde kullanmış. Hâlbuki, Kurum'un kendi sözlüğünde "Arap" maddesi, "Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse." şeklinde tanımlanmış ki bu da Arap ülkelerinin vatandaşlarının "Arap" diye nitelenmesi gereğini ortaya koyuyor. Bu hususta Irak'ı istisna kabul etmek mümkün... Çünkü bu ülkenin vatandaşı olup da Arap olmayan nüfus diğer Arap ülkelerine göre Irak'ta daha fazladır. Nitekim Irak'taki Türk (Türkmen), Kürt ve Arap olmayan daha başka nüfusun varlığı 2006'da kabul edilen Irak Anayasası'nda tanınmış olduğundan, bu ülke vatandaşlarının "Iraklı" olarak nitelenmesi bir ölçüde makul karşılanabilir. Bununla birlikte, Irak'taki hakim kültürün Arap kültürü olduğu da gözden uzak tutulmamalı.

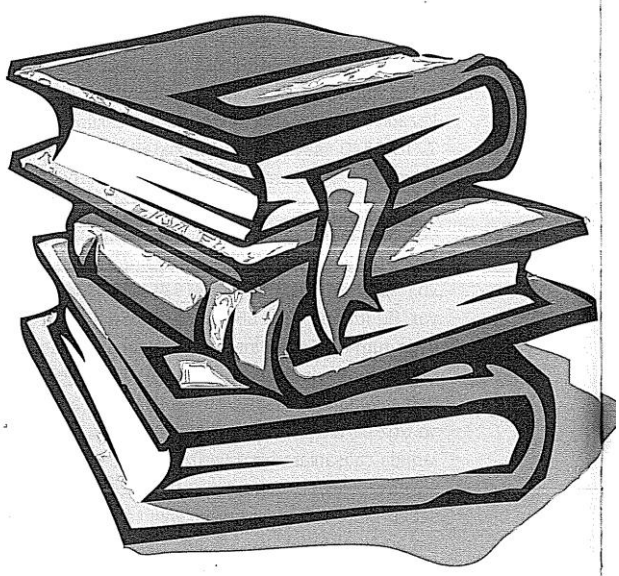

Dil-milliyet bağlamında şu hususların da üzerinde durmayı faydalı buluyoruz: Mesela, Almanlarla aynı dili konuşan ve aynı kültürü paylaşan Avusturya yurttaşları Sözlük'te "Avusturyalı" şeklinde tanıtılmış ki bu durum yadırgatıcı değil. Çünkü kültürümüzde Almanlarla Avusturyalılar arasında tam bir soydaşlık bağı kurmuyoruz. Bunda, Osmanlı Devleti'nin bu iki ülkeyle farklı ilişkiler kurmuş olmasının rolü olabilir. Bunun yanında, Latin Amerika ülkelerinin yurttaşlarından söz ederken, Brezilya dışında hepsi İspanyolca konuşmalarına rağmen, bunları da aynı milletten saymıyor; her biri için ülkesinin adının sonuna -lı/-li/-lu/-lü eki getirerek Arjantinli, Kolombiyalı, Meksikalı, Nikaragualı, Guatemalalı vb. adlar kullanıyoruz. Bunda söz konusu ülkelerdeki kültür çeşitliliğinin rolü olsa gerektir. Buna karşılık, eserin bu bölümünde Polonya'nın dilinin "Lehçe" olduğu belirtilmesine rağmen bu ülke yurttaşlarının Polonyalı olarak tanıtıldığı görülüyor. Dilimizde dil adları, millet adlarının sonuna –ca/-ce/-ça/-çe eki getirilerek (Arapça, Fince, Japonca, Moğolca, Türkçe, ...) yapıldığından, sözlük kullanıcısı için "Lehçe" ile "Polonyalı" arasında bağ kurmak biraz zorlaşabilir. Hâlbuki bu ülke vatandaşlarını adlandırmak için dilimizde kullanılan *Leh* ve *Polonez* gibi iki ayrı kelimeyi TDK Türkçe Sözlük'ün maddelerinde bulmak mümkün. Bunlardan "Leh" Rusça vasıtasıyla

dilimize girmiş, "Polonez" ise Fransızcadan gelme.[6] Bu iki kelimenin dilimizde eskisi kadar sık kullanılmamasının ardında son bir asırda değişen dünya düzeninin ve bu ülkeyle olan ilişkilerimizin önceki devirlere göre azalmasının rolü olabilir. Bundan başka, TDK Türkçe Sözlük'ün, üzerinde durduğumuz "Ülke Bilgileri, Bayraklar ve Konumları" bölümünde İran'ın dili Farsça, yurttaşları ise "İranlı" şeklinde gösterilmiş. Türkçemizde İran halkına eskiden beri *Acem* dendiğini biliyoruz. Bu kelimenin yalnızca Fars kavminden olanları değil, aynı zamanda bu ülkedeki Azeri Türklerini de kapsadığını bir kenara yazalım. Gerçi, bu adlandırmanın bir galat olduğu söylenebilir; fakat kelimenin bu yan anlamının varlığını inkâr etmek de mümkün görünmüyor. Çünkü her ne kadar TDK Türkçe Sözlük'ün maddelerine bakıldığında *Acem* yalnızca "İranlı, İran ülkesi" ifadeleriyle karşılanmış olsa da Doğan Büyük Türkçe Sölük'te "Acem"[7] sözcüğünün 3. anlamı "Âzerî", Ötüken Türkçe Sözlük'teyse aynı kelimenin 6. anlamı "Azerbaycan'daki Şîî Türkler"dir. "Acem" kavramının Azerileri de içine aldığını Karagöz oyunundaki "Acem" tipinden de anlamak mümkün. Bu oyundaki Acem her zaman Azerbaycan Türkçesiyle konuşturulur. Ayrıca, halk edebiyatımızda "Acem koşması"[8], "Acem manisi"[9] gibi nazım biçimlerinin varlığı ve bunların Azerbaycan halk edebiyatından etkilenen Anadolu şairlerince kullanıldığı da unutulmamalı.[10]

TDK Türkçe Sözlük'ün maddelerine bakıldığında Acem yalnızca "İranlı, İran ülkesi" ifadeleriyle karşılanmış olsa da Doğan Büyük Türkçe Sölük'te "Acem"sözcüğünün 3. anlamı "Âzerî", Ötüken Türkçe Sözlük'teyse aynı kelimenin 6. anlamı "Azerbaycan'daki Şii Türkler"dir. "Acem" kavramının Azerileri de içine aldığını Karagöz oyunundaki "Acem" tipinden de anlamak mümkün.

TDK Türkçe Sözlük'ün "Ülke Bilgileri, Bayraklar ve Konumları" bölümünde her bir ülke bayrağının yanında verilen "dili" ibaresinin de "resmî dili" şeklinde yazılması daha doğru olurdu. Çünkü birçok ülkede günlük hayatta birden fazla dilin kullanıldığı biliniyor. Mesela, Hindistan'da onlarca dil konuşulurken bu ülkenin resmî dili Hintçe ve İngilizcedir. Zaten, gerek atlaslarda gerek ansiklopedilerde ülke dilleri hakkında verilen bilgiler de her zaman resmî dil bilgileridir. Öte taraftan, resmî dilin o ülke vatandaşlarınca da benimsenmiş ve yaygın hâlde kullanılan dil olduğu bilinir. Oysa TDK'nin sözlüğündeki bu ifadelerden birçok Afrika ülkesinde yalnız ve yalnız sömürgecilerin dilinin konuşulduğu anlamı çıkar. Mesela, Sözlük'e göre *Angola* ve *Mozambik*'in dili *Portekizce*; *Fildişi Sahili, Gabon* ve *Kongo Cumhuriyeti*'nin dili *Fransızca*; *Gambiya* ve *Gana*'nın dili ise yalnızca *İngilizce*... Yine, bu bölümdeki bilgilere bakarsak aynı soydan gelen Kıbrıs Rumları "Rumca", Yunanlılar ise "Yunanca" konuşuyor. Hâlbuki Yunanca ve Rumcanın aynı dil olduğu aşikâr. Bu arada, Çad'da "Çad Arapçası" diye bir dilin de varlığını bu sayfalardan öğreniyoruz.

TDK Türkçe Sözlük'ün bu bölümünü incelerken bazı ülkelerin adlandırılmasına da bir göz atmakta fayda var. SSCB'nin parçalanmasından sonra istiklaline kavuşan *Beyaz Rusya*'nın adı son zamanlarda birçok yerde "Belarus" diye geçerken TDK, Türkçemizdeki *Beyaz Rusya* adını tescil etmiş oluyor. Buna karşılık 1990'lı yılların başında Milliyet gazetesinin eki olarak verilen "Büyük Dünya Atlası"nda, Meydan Larousse'ta (8. cilt), Büyük Larousse'ta (13. cilt) ve Büyük Ansiklopedi'de (11. cilt) *Moldavya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti*[11] maddesinde gösterilen Avrupa ülkesi, TDK'nin sözlüğünde, tıpkı Ana Britannica ansiklopedisindeki gibi, Rumenceden geçen "Moldova"[12] şekliyle kayda geçirilmiş. Söz konusu ettiğimiz ansiklopedilerin hemen hepsi (Ana Britannica hariç), Sovyetlerin dağılmasından önce hazırlanmış olduğuna göre, bunlarda geçen "Moldavya SSC"nin dilimizdeki ilk şekil olduğu anlaşılıyor. Hatta bu ansiklopedilerin hepsinde yer alan *Moldavya* maddesi ise eski Osmanlı eyaleti olan "Boğdan" maddesine gönderilmiş. Ancak son yirmi yılda "Moldova"nın yaygınlık kazandığı da ortada... Bizce, Türkçeye ilk giren şeklin korunması gerekli... Bununla birlikte, dilin canlı bir varlık olduğu ve de-

ğişime açık olduğu da unutulmamalı. Bundan başka, Kıbrıs Rumlarına karşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî tavrının da TDK'nin sözlüğüne yansıdığı görülüyor. Bu ülkenin adı, bayrağının üzerinde *Güney Kıbrıs Rum Yönetimi* biçiminde yer almış. Buna karşılık, dünya literatüründe "Etiyopya" diye bilinen ülkenin, *Arnavutluk* ve *Macaristan* gibi, eski bir Osmanlı eyaleti olduğu, adının da tarihimizde geçtiği gibi *Habeşistan* olarak kaydedilmesi daha uygundur. *Fildişi Sahili, Karadağ, Yeşil Burun Adaları* gibi ülkelerin adları ise her dilde olduğu gibi Türkçemizde de anlam tercümesi yoluyla kullanılmakta. Sözlük'te de bu hâlleriyle kaydedilmiş. Öte taraftan eski İngiliz sömürgesi olan bazı ülkelerin adlarının da bu bölümde orijinal şekilleriyle kaydedildiğini görüyoruz: *Saint Kitts* ve *Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent* ve *Grenadine Adaları, Sao Tome ve Principe*[13], *Sierra Leone, Solomon Adaları*.

Başkentlerin adlarına gelince, Sözlük'ün bu bölümünden iki ülke başkentine dikkat çekmek istiyoruz: *Kuveyt* ve *Meksiko*. Bu iki ülkenin adlarıyla başkentlerinin adları aynı olduğundan, son yıllarda, bilhassa basın yayında bazı adlandırma problemleri gözlemekteyiz. Özellikle, yabancı ülke haberlerini yabancı haber ajanslarından alan yayın organları, bu iki ülkenin başkentlerinin adlarını İngilizceden çevirirken İngilizcedeki "Kuwait City" ve "Mexico City" şekillerini aynen dilimize aktararak okuyucuda yanlış bir izlenim uyanmasına yol açmakta. İngilizcede bu gibi durumlarda şehir adını ülke adından ayırmak için kullanılan "city" kelimesinin yalnızca o dile mahsus bir kullanım olduğu, çeviride Türkçemizdeki "Kuveyt" ve "Meksiko" adlarının kullanılması icap ettiği TDK'nin bu sayfaları vasıtasıyla ortaya konmuş oluyor.

TDK Türkçe Sözlük'te ülke adlarının maddelerde yer almadığını, yalnızca "Ülke Bilgileri, Bayraklar ve Konumları" bölümünde gösterildiğini belirtelim. Ancak, dünya ülkelerinin yurttaşlarının adlandırılması maddelerde bazı eksikliklerle de olsa gösterilmiş. Mesela, sözlük maddelerinde "Fijili, Haitili, Kolombiyalı, Ruandalı, vb."maddeler bulunmuyor, bunları öğrenebilmek için ancak eserin ilgili bölümüne müracaat etmek icap ediyor. Bu gibi ülkelerle olan ilişkilerimizin sınırlılığı, dilimizde de bu adların sık kullanılmamasını berberinde getiriyor. Buradan yola çıkarak bütün ülkelerin vatandaşlarına verilen adlar esere eklenmemişse de, meseleye bir sözlüğün tutarlılığı ve bütünlüğü açısından bakıldığında, bu gibi adlandırmaların da diğerleri gibi maddelerde gösterilmesi beklenir. Ancak sözlük maddelerinde ülke yurttaşlarının tanımlanmasında tutulan yolun da, tıpkı "Ülke Bilgileri, Bayraklar ve Konumları" bölümündeki gibi, bir parça karışık olduğunu söylemeliyiz. Bu düşüncemizi bazı örneklerle daha iyi açıklayabiliriz:

1. Örnek Grubu:

Kıbrıslı: Kıbrıs halkından olan kimse
Libyalı: Libya halkından olan kimse
Meksikalı: Meksika halkından olan kimse
Mısırlı: Mısır halkından olan kimse
Nikaraguali: Nikaragua halkından olan kimse
Tunuslu: Tunus halkından olan kimse
Yeni Zelandalı: Yeni Zelanda halkından olan kimse

2. Örnek Grubu:

Arjantinli: Arjantin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
Brezilyalı: Brezilya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
Cezayirli: Cezayir halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
Faslı: Fas halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
Iraklı: Irak halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
Koreli: Kore halkından veya bu halkın soyundan olan kimse

3. Örnek Grubu:

Fransız: Fransa'da yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan kimse
Gürcü: Gürcistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
Hırvat: Hırvatistan Cumhuriyeti'nde yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan kimse
Macar: Macaristan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse

4. Örnek Grubu:

Arnavut: Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk

Rumen: 1. Romanya halkından olan kimse, Romanyalı 2. Romanya'yla ilgili, Romanya'ya ait olan.

Yukarıdaki örnekler incelendiğinde bazı ülkelerin vatandaşlarının tanımlanmasında ülke adından sonra, "...halkından veya bu halkın soyundan olan kimse" ifadesinin kullanıldığı, bazı ülkelerin vatandaşlarının tanımında ise "...halkından olan kimse" ibaresiyle yetinildiği, "bu halkın soyundan olan kimse" ibaresinin yazılmadığı görülüyor. Bu durum Sözlük'te, 3. ve 4. gruptaki millet adlarıyla ilk iki gruptaki ülkelerin vatandaşlarını anlatan kavramlar arasında bir farkın gözetilmesinden kaynaklanmıyor. Eğer ilk iki gruptaki adlar yalnızca hukuki vatandaşlık bağını anlatıyorsa 2. gruptaki örneklerde "bu halkın soyundan olan kimse" ibaresinin gereksizliği ortaya çıkmış olmuyor mu? 1. gruptaki örneklerle 2. gruptaki örnekler arasında tanım farkını makul kılacak ne gibi bir ölçüt ileri sürülebilir? Mesela, iki komşu Arap ülkesinin vatandaşlarını anlatan *Cezayirli* ve *Tunuslu* maddeleri tanımlanırken birinde "soy" kavramının kullanılıp diğerinde kullanılmaması hangi gerekçeyle açıklanabilir? Öte taraftan *Fransız, Gürcü, Hırvat, Macar* maddeleri (3. örnek grubu) tanımlanırken kullanılan "soy" ifadesi, yine millet adı olan *Arnavut* ve *Rumen* maddelerinde (4. örnek grubu) kullanılmamış. Bundan başka, Sözlük'te "Fransız" kelimesi tanımlanırken, "Fransa'da yaşayan bir halk..." ibaresine karşılık, "Hırvat"ın tanımında "Hırvatistan Cumhuriyeti'nde yaşayan bir halk..." ifadesi kullanılmış. Bu tanımlarda Hırvatistan'ın cumhuriyet olduğu vurgulanırken Fransa'nın cumhuriyetliğinden söz etmeye gerek duyulmamış. Ayrıca, diğerlerinde "veya" bağlacı, "Fransız" maddesinin tanımındaysa "ve" bağlacı kullanılmış. Bu tanıma göre, bir kişinin "Fransız" kabul edilebilmesi için yedi ceddinin "Fransız" olması, hatta mutlaka Fransa sınırları içinde hayatını sürdürmesi gerekiyor.[14] Bütün bunlar, TDK Türkçe Sözlük'te bir üslup tutarlılığının bulunmadığını gösteriyor.

TDK sözlüğünün bu bölümünde bazı imla meseleleri de ilgimizi çekiyor. *Jamaika, Haiti, Lichtenstein* gibi ülke adları Kurum'un Yazım Kılavuzu'nun Yabancı Özel Adların Yazılışı (Latin Harflerini Kullanan Dillerdeki Özel Adlar) bölümünün 1. maddesinde gösterildiği üzere, orijinal imlalarıyla yazılmış.[15] Bu adlar Türkçemizde artık büyük ölçüde yerleşmiş olduğundan bunların da Türkçe telaffuza uygun yazılmasının zamanı gelmiştir, diye düşünüyoruz. Zira TDK Yazım Kılavuzu'nda bu husus, aynı bölümünün 2. maddesinde, "Eskiden dili¬mize yerleşmiş bazı Batı kökenli kişi ve yer adları Türkçe söylenişlerine göre yazılır: *Napolyon, Şarlken, Şarl (Demirbaş Şarl); Atina, Brüksel, Cenevre, Londra, Marsilya, Münih, Paris, Roma, Selanik, Venedik, Viyana, Zürih; Hollanda, Letonya, Lüksemburg* vb."[16] cümlesiyle kurala bağlanmış. Buna göre, yukarıda anılan ülkelerin adları rahatlıkla "Jamayka, Hayti, Lihtenştayn" biçimlerinde yazılabilmelidir. Yazım kılavuzlarında Çince, Japonca, Arapça, Farsça, Yunanca, Rusça özel adların Türkçe telaffuza göre yazılacağı belirtilmişken[17], Latin harflerini kullanan dillerin imlasına tanınan bu dokunulmazlık üzerinde bir kere daha düşünülmelidir. Zaten, Sözlük'ün bu bölümünde yer alan bazı ülke adları İngilizce imlayla değil, Türkçe telaffuza uygun kaydedilmiş: Marşal Adaları, Seyşeller, Trinidad ve Tobago

Elbette, sıkı bir eleştiriye tabi tutulan her eserde bir kısım tutarsızlıkların gözlenmesi mümkündür. Ancak bir dilin bütün söz varlığını içinde barındıran sözlüklerin hazırlanmasında azami dikkat gereklidir. Çünkü sözlükler gerek eğitim çağındaki gençlere, gerekse dilini doğru kullanmak isteyenlere kılavuz olacaktır. Şu da unutulmamalıdır ki, sözlükler dilimizin kimlik belgeleridir.

Dipnotlar

1 - Metinde bundan sonra TDK kısaltmasıyla anılacaktır.
2 - Metinde bundan sonra "Sözlük" şeklinde anılacaktır.
3 - Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, Ankara 2011, s. XXI.
4 - A.g.e., s. 2713-2740.
5 - Azerbaycan Anayasası, Madde 21: Devlet dili: 1. Azerbaycan Respublikasının devlet dili Azerbaycan dilidir. Azerbaycan Respublikası Azerbaycan dilinin gelişmesini temin edir. (http://www.anayasa.gen.tr/azerbaycan.htm).
6 - Bk. "Leh" ve "Polonez" maddeleri. TDK Türkçe Sözlük (11. baskı). s. 1580, 1937.
7 - Doğan Büyük Türkçe Sözlük'te (23. baskı) bu madde küçük harflerle yazılmıştır: acem.
8 - Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ankara 1983, s. 306.
9 - . Naili Boratav, Türk Halkbilimi I, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1995, s. 171.
10 - Bk. "Acem" maddesi, Ötüken Türkçe Sözlük, İstanbul 2007, s. 90.
11 - Büyük Dünya Atlası, Milliyet Yayınları (tarihsiz), s.53; Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi (8. cilt), Meydan Yayınevi, İstanbul 1990; Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (13. cilt), Gelişim Yayınları, İstanbul 1986; Büyük Ansiklopedi (11. cilt), Milliyet yayınları, İstanbul 1990.
12 - Ana Britannica (16. cilt), Ana Yayıncılık AŞ ve Encyclopedia Britanica INC, İstanbul 2004.
13 - Bu ülke eskiden bir Portekiz sömürgesiydi.
14 - Bu satırlarda verdiğimiz hüküm, yukarıda geçen "Arap" maddesinin tanımı için de söz konusudur.
15 - Yazım Kılavuzu, TDK Yayınları (27. baskı), Ankara 2012, s. 26.
16 - A.g.e., s.26.
17 - A.g.e., s.26.